

Klestenitz Tibor:

Vidéki katolikus nagygyűlések Magyarországon, 1893–1894 (Előadás-abszakt)¹

A 19. század végén a magyar katolikusok számára a legnagyobb kihívást az egyházpolitikai küzdelem jelentette. A hazai katolicizmus – a világegyház törekvéseihez idomulva – arra kényszerült, hogy a korábbiaknál erőteljesebben próbáljon híveinek támogatására támaszkodni. Ennek egyik jele a katolikus nagygyűlések megrendezése volt 1893–1894 folyamán hét vidéki városban: Sopronban, Komáromban, Szabadkán, Zsolnán, Nagytapolcsányban, Pozsonyban és Székesfehérvárott. A mondanivaló igen könnyen összefoglalható: a szónokok az egyházpolitikai reformok ellen tiltakoztak, és a katolikusok közötti társadalmi szolidaritás erősítését sürgették. A nagygyűléseket ezért nem tartalmi szempontból szeretném bemutatni, inkább azt vizsgálom, hogyan rendezték meg ezeket, és milyen szerepet játszottak a kor közéletében, illetve a politikai katolicizmus megerősödésében.

A szakirodalom Zichy Nándor és Esterházy Miklós Móric magánakcióiként tartotta számon a gyűléseket, amelyek – szemben az alsópapság harciasabb csoportjaival – elsősorban az értelmiség és a középosztály megnyerésére törekedtek. A tömegmozgalomra való nyitás csak Székesfehérváron lett valósággá, ahol minden korábbinál több embert mozgattak meg. Az események közelebbi vizsgálata azonban árnyalja ezt a képet. A vidéki gyűlések valójában nem a főrendi ellenzék vezéreinek kezdeményezésére valósultak meg – Zichy Nándor egyébként a Katolikus Szemlében megjelent tudósításaiban nem is tulajdonította magának ezt az érdemet. A szervezést helyi katolikus csoportok vették kezükbe, amelyek a közösség erős emberei körül tömörültek. Az elnöki pozíciót maguk a szervezők bízták a főrendekre, akik közreműködésükkel az eseményeket becsatornázták a politika főáramába, és egyben a saját céljaikra használták fel azokat.

Bár a gyűlések, mint láthattuk, valóban zárkörűek voltak, ez azonban nem jelentett egyben társadalmi exkluzivitást is. A szervezők tudatosan törekedtek rá, hogy minél több résztvevőt toborozzanak, arra viszont gondosan ügyeltek, hogy csak a megbízhatónak ítélt katolikusok lehessenek jelen. Az egyházpolitikai ellenzék ugyanis azt akarta bizonyítani, hogy a társadalom többsége nem támogatja a kormány reformjait. Zichy Nándor például 1892 novemberében kijelentette: a kormány „rosszul informálta” a királyt, ha azt állította, hogy a

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

nép helyesli a polgári házasságot. Ezért mindent megtettek, hogy jelentős tömegeket mozgósítsanak, ami nem csak Székesfehérvárott sikerült, hiszen a résztvevők száma folyamatosan emelkedett: Sopronban kétezer, Komáromban ötezer volt, Pozsonyban négy- és nyolcezer körül lehetett, Zsolnán és Nagytapolcsányban tízezres nagyságrendű volt, és az első (betiltott) szabadkai gyűlésre is legalább tízezer embert vártak.

A tömegek politikai felhasználása azonban, a nyilvánvaló előnyök mellett, kockázatokkal is járt. A „felizgatott tömegek”-től és a rendzavarástól való félelem kézzelfogható volt több településen. A szervezők számára ezért – hasonlóan a május 1-jét első alkalommal 1890-ben megünnepelő budapesti szociáldemokratákhoz, akik ötvenezer rölapot adtak ki, hogy elvtársaikat a közrend megőrzésére kérik – döntő fontosságú volt az erőszak megakadályozása. A másik problémát az a vád jelenthette, hogy a katolikusok csak politikailag „éretlen”, vagyis választójoggal nem rendelkező tömegeket képesek felvonultatni. Egyebek mellett jól tetten érhető ez a szempont a kormány – végül a parlament elé nem kerülő – gyülekezési törvényjavaslatának indoklásában is. Eszerint, idézem: „a nagygyűlésnek van leginkább érdekében, hogy az lehetőleg olyan polgárokból alakuljon meg, kiket a nagygyűlés valódi célja hozott össze, nem pedig a nagygyűlés céljával semmi összefüggésben nem levő egyházi szertartás” – hiszen az ilyen mesterségesen összetoborzott tömegnél lehetetlen a rendfenntartás. A katolikus nagygyűlések szervezői azonban – a várakozásokra rációval – sikerrel őrizték meg a rendet, ami segíthetett legyőzni a tömegpolitika iránt erős fenntartásokkal viseltető arisztokraták és a püspöki kar ellenállását is. A komolytalanság vádjának leküzdésére egyébként Székesfehérváron már azt hangsúlyozták, hogy a gyűlésen kizárólag választópolgárok vettek részt – és ennek a liberális sajtó hitelt is adott.

A nagygyűlések ahhoz is hozzájárultak, hogy az érintett városok papsága megismerje a liberális jogállam politikai érdekérvényesítő módszereinek működését. 1895-ben a miniszterelnök kérésére valamennyi főispán beszámolót készített a helyi politikai helyzetről. Ezekből kiderül, hogy a nagygyűlések helyszínein a néppártiak rövid idő alatt komoly pozíciókra tettek szert. Nyitra megyében például a klérus tervszerűen készítette elő a közösséget a választásokra, idézem: „Egyes helyeken felhívják a papok híveiket, hogy heti keresményeik egy kis százalékát gyűjtsék össze, amely gyűjtött pénz alapul szolgál a néppárt költségeire. Más községben a plébános és káplánok vasárnap délutánonként majálisforma kirándulásokat rendeznek, az asszonyokat és leányokat maguk köré csődítik, táncos mezei játékokat játszanak, és megnyervén a falusi asszonyokat, ezeknek nem megvetendő befolyását használják fel férjeik ártalmatlanná tételére.” A katolikusok tehát arra tettek kísérletet, hogy a főpapság hagyományos, kulisszák mögötti érdekérvényesítése helyett

(amely látványosan csődöt mondott az egyházpolitikai küzdelem során) a gyülekezési, szólás- és egyesülési szabadság eszközeit alkalmazzák, vagyis a modernitás fegyvereit használták fel antimodernista értékrendjük védelmében.